

Kadınlar ne zamandır ve neden eziliyor?

Kadın ve erkek arasındaki farklılıkların ne zamana dayandığını? Bu farklılıklar ne zaman ortaya çıktı? Kadınların yaşadığı sorunlar bugün yaşadığımız sömürü düzeni açısından ne anlam ifade ediyor? Bu soruların cevaplarını hiç düşündünüz mü?

İnsanlık tarihi üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki çelişkilerin ve sınıf mücadelelerinin tarihidir. Bu mücadeleler hep daha ileri bir toplumsal sistemin kurulması ile başka bir mecra devrolmuştur. Köleci toplumdan feodal topluma, feodal toplumdan kapitalizme geçişe daha yakından baktığımızda sınıf mücadelelerinin hep belirleyici olduğunu, tarihin motorunun bu şekilde döndüğünü görürüz. Bu farklı toplumsal formasyonların ortak özelliği hep ezen ve ezilen iki sınıfın varolmasıdır. Köleci toplumda köleler ve efendiler, feodal toplumda aşiret reisleri, ağalar, feodal beyler ve yoksul köylüler, serfler, kapitalizmde ise burjuvazi ve işçi sınıfı...

Kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliklerin ortaya çıkışı yukarıda bahsettiğimiz sınıflı toplumların ortaya çıkışı ile aynı döneme denk düşer. İşbölümünün ortaya çıkması ile beraber sınıflar, ve bununla birlikte kadın ve erkek arasındaki işbölümü, aynı anlama gelmek üzere eşitsizlikler ortaya çıkmıştır.

Tarih boyunca geniş emekçi yığınları içerisinde yer alan kadınlar, aynı zamanda ek eşitsizliklerle de karşılaşmışlardır. Gün doğmadan çocuğunu sırtına alıp tarlaya giden, ekinini biçen, ununu öğüten, ekmeğini yapan kadınların yanına kapitalizmin gelişimi ile beraber fabrikalarda, atölyelerde niteliksiz ve değersiz görülen işlerde ölümcül koşullarda çalışan, dolayısıyla ucuz işgücü olarak emekçi sınıflar içerisinde yer alan kadınlar eklenmiştir. Ayrıca tarih boyunca geleneksel ve dini baskılar altında yaşamak zorunda kalan kadın, ekonomik süreçlerde olduğu kadar diğer bütün toplumsal alanlarda da ikinci cins olarak görülmüştür. Dini gelenekler veya töreler nedeniyle öldürülen ya da yaşarken ölen kadınlar, zevk aracı olarak görülen, herhangi bir eşyadan farkı olmayan kadınlar, yukarıda bahsettiğimiz tarihin bir parçasıdır ve ne acıdır ki bugün de bu tarih yaşanmaya devam etmektedir.

Kadınlar üretim sürecinin neresinde?

• Emekçi kadınlar ortalama olarak erkeklerin yarısı kadar ücret alıyor. Bu farkın oluşmasında elbette kadınların daha fazla niteliksiz, ucuz işgücü olarak ve sigortasız, sendikasız işlerde çalıştırılmasının payı büyük. Ama aynı sektör içerisinde çalışan kadınlar ve erkekler arasında da

ücret farkı çok sık olarak görülüyor.

- Ücretli çalışan kadınların yarısından fazlası öğretmenlik, hemşirelik işlerinde ve hizmet sektöründe çalışıyor. Kadının geleneksel olarak evde yüklendiği görevlerle uyumlu işleri çoğu zaman tercih ettiğini ya da tercih etmek zorunda kaldığını görüyoruz.
- Ücretsiz işgücü denilince ilk akla gelen kadınlardır.
- Kadınlar kayıt dışı ve "ev"de istihdam edilmekte, her tür sosyal güvenceden yoksun çalıştırılmaktadır.
- Bugün ülkemizde 12 milyon ev kadını var. Bunların bir bölümü gençlik, bekarlık veya annelik öncesi yıllarında çalışan ama evlendikten sonra "evinin hanımı" olmayı tercih eden ya da öyle uygun görülen kadınlardır.
- Türkiye'de kadınların çalışma yaşamı içinde kalma süreleri ortalama yedi yıl olarak açıklanmıştır. Dolayısıyla kadınlar, bir çalışma yaşamları olsa bile çok ender olarak emeklilik hakkına erişebilmektedir.
- Ekonomik krizlerden en fazla etkilenen hep kadınlar olmaktadır.

Kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

- Çoğunlukla sosyal güvenceden ve haklardan yoksun olarak çalıştıkları için İş Yasası'nda yer alan, kendilerini koruyan ya da güvence altına alan maddelerden yararlanamamaktadırlar.
- Geleneksel değer ve cinsiyet rolleri doğrultusunda, iş tanımlarının parçası olmayan işleri de üstlenmeye zorlanmaktadır. Örneğin, işyerinde yemek pişirmek,

bulaşıkları yıkamak, temizlik yapmak vb.

- Evli ve çocuklu kadının çalışma yaşamındaki verimliliğinin azalacağı yönünde genel bir kabul bulunduğundan, genç kadınlar evlenmemeye, evliyseler de doğurmaya yönlendirilmektedir. Bu tür uygulamalar özellikle Novamed direnişi sırasında gündeme gelmiş, basına yansımıştır.
- İşyerinde şiddet ve cinsel taciz kadınların iş yaşamından çekilmek istemelerinin en önemli nedenlerinden biri olarak belirtilmektedir.
- Ücretli çalışma, çoğu durumda kadının kendi rızası ve kontrolü ile değil, ailesinin, özellikle de babasının ya da eşinin kararıyla gerçekleşen bir süreçtir. Aile, çalışmak isteyen kadını engelleyebildiği gibi, çalışmak istemeyen kadını da çalışmaya zorlayabilmektedir.
- Kazanılan gelir, kadınlar genellikle kayıt dışı sektörlerde, yarı zamanlı ya da parça başı olarak çalıştıkları için oldukça yetersizdir ve kadının harcamalar üzerinde söz hakkı bulunmamaktadır.

Kadınların sorunları genel olarak hangi başlıklar altında sınıflandırılabilir?

- Eğitim alanında fırsat eşitsizliği en çok kadınları etkilemektedir.
- Kadınların yarısından fazlası eşlerinin fiziksel ve cinsel şiddetine maruz kalmaktadır. AKP iktidarında şiddete uğrayan kadınların sayısı yüzde 1400 artmıştır.
- Bu düzen fuhuşu meşru görmekte, kadınlarımıza bedenlerini sattırmaktadır.
- Ülkemizde çok eşlilik vardır. Ülkeyi yöneten AKP iktidarının merkezi ve yerel yönetimlerinde yer alan pek çok kişinin çok eşli olduğu ve çok eşliliği açık açık savunduğu düşünüldüğünde ülke bütününde çok eşliliğin yaygın olması daha açıklanabilir bir hal alır.
- Medyada kadına yönelik tam boy bir saldırı sözkonusudur.
- Kadınlar bugün gericiliğin çok ciddi saldırısı ile karşı karşıyadır.

Kadınlar ilk kez ne zaman eşit yurttaş oldu?

Kadının devlet ile ilişkisindeki dezavantajlı konumu da devletin tarihi kadar eskiye gitmektedir. Tarihte ilk kez kadınların yasal haklar zemininde erkeklerle eşitlenmesi ve eşit yurttaşlar olabilmeleri, Ekim Devrimi ile Sovyetler Birliği'nde gerçekleşmiştir. Bu anlamda sosyalizm deneyimi, kadınlar açısından çok önemli bir dönüm noktasıdır.

İşçi sınıfının örgütlü ve güçlü olduğu dönemlerde elde ettiği kazanımlar, sosyalist olmayan ülkelerde de işçi haklarının ve kadın haklarının gelişmesini sağlamıştır. Kadınların elde ettiği hakların, Sovyetler Birliği'nin çözülüşünü izleyen süreçte, neo-liberalizmin güç kazanmasına paralel olarak geri alınmaya çalışıldığı görülmektedir.

Kâğıt üzerinde eşitlik kadınlar açısından neden yetersizdir?

Eşit yurttaş olmak için, yasal düzenlemeler açısından kâğıt üzerinde erkekle eşit olmanın ötesinde, kadın karşıtı ideolojiyi değiştirip dönüştürecek yönde bir ideolojik ve kültürel mücadele verilmesi gereklidir.

'Görüntüde eşit' bir yaklaşımla geliştirilen uygulamalar sonucunda ortaya çıkan sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Yerleşik geleneksel değerler ve rolleri değiştirmeyi ve dönüştürmeyi hedefleyen önlemler alınmaksızın yasalarda yapılan değişiklikler kadınların hayatına yansımamaktadır.
- Kadınların hane içinde ücretsiz olarak yaptıkları işlerin, kadınlar istihdam edilmeye başlandıktan sonra kimin tarafından nasıl yapılacağı da hesaba katılmak zorundadır. Kadın ya hane içi sorumlulukları nedeniyle çalışma yaşamına katılamamakta, ya da ev içi ve ev dışında çift mesai yapmak durumunda kalmaktadır. Bu durum, iş yerinde kreş bulunmasının kadının iş yaşamına katılabilmesi açısından ne denli vazgeçilmez bir hak olduğunu ortaya koymaktadır. Kreşin yanı sıra, hasta ve yaşlılar için kamuya ait gündüz bakım merkezleri de büyük önem taşımaktadır.
- Kadınlar ya da kız çocukları haneye giren gelirden eşit pay alamamakta, kaynaklara eşit erişememektedir. Dolayısıyla, sosyal hakları ortadan kaldıran ve doğrudan para yardımına yönelen politikalar, kadınlar açısından özellikle sorunludur.

'Kadınların ev ve iş yaşamının uyumlaştırılması' ne demektir?

'Kadınların ev ve iş yaşamının uyumlaştırılması', kadının esnek – yarı zamanlı olarak çalışırken, ev ve aile ile ilgili rol ve sorumluluklarını da üstlenmesini hedefleyen istihdam politikalarını ifade etmektedir. Böylece kadın piyasa açısından ucuz emek gücü anlamına gelirken, geleneksel rol ve değerlerle uyumlu biçimde hasta, yaşlı ve çocukların bakımıyla ev işlerini de üstlenebilmektedir.

Kadın istihdamında bir hedef olarak 'kadınların ev ve iş yaşamının uyumlaştırılması' ülkemizde AB politikalarıyla uyumlu olarak ilk kez AKP hükümetleri döneminde kullanılmaya başlanmış bir ifadedir. Zira AKP Hükümeti'nin, öncüllerinden farklı olarak, kadınlar açısından güvenceli – nitelikli istihdamı söylemsel düzeyde bile hedeflemediği izlenebilmektedir. İstihdama yönelik eğitim ve kurslar da ağırlıklı olarak yarı zamanlı – evden çalışmaya imkân verecek iş alanlarında düzenlenmektedir.

'Hakkını alan' değil, 'yardım alan'a dönüşüyoruz, yardım kuyruklarında neden hep kadınlar var?

AKP iktidara geldiğinden bu yana sosyal güvenlik, sağlık, eğitim hakları kısıtlanmakta, bu hizmetler devlet tarafından güvence altına alınmış haklar olmaktan çıkarılarak, özelleştirilmektedir. Bununla beraber, toplumsal tepkilerin ve patlamaların önüne geçebilmek için, işini ve temel haklarını pratikte kaybetmiş olan en yoksul kesimlere doğrudan para yardımı yapılmaktadır. Oysa sosyal haklar, tüm yurttaşları kapsamalı ve 'yardım' değil, 'hak' olmalıdır. Hakkını almakla, yardım almak arasında oldukça önemli bir farklılık vardır. Hakkını alamayan mücadele eder, yardım ise zaten verenin inisiyatifindedir ve geri alınması çok daha kolaydır. Ayrıca, yardım almak, doğası gereği onur kırıcı bir süreç olarak yaşanmaktadır. Araştırmalar, 'erkeklik gururunun' yardım istemekle bağdaşmayacağı yönündeki genel

toplumsal kanı nedeniyle, 'yardım isteme' fedakârlığının da aile adına kadınlar tarafından üstlenildiğini ortaya koymaktadır.

Sağlık, eğitim, engelli bakımı gibi başlıklarda devlet güvencesinde kurumsal hizmet almak yerine doğrudan para alındığında, bu para çoğu durumda başka bir acil ihtiyaç için harcanabilmektedir. Eğitim parasızsa okula gönderilirsiniz ama eğitim paralılaştırıldıktan sonra okul için ödenek alıyorsanız, bu para okul yerine kışlık yakıt masrafları için harcanabilir.

Son olarak, bilindiği gibi AKP iktidarı döneminde hasta ya da engelli bireylere evde bakan aileye para yardımı yapılmaktadır. Aile içinde böyle bir bakımın kadınlar tarafından üstlenileceği ortadadır. Bakımı sağlayan kişi bir süre sonra sosyal yaşamdan dışlanmakta ve evde bir yaşama mahkûm olmaktadır.

Kadına karşı şiddetin AKP döneminde yüzde 1400 artmış olması rastlantısal mıdır?

AKP iktidara geldiğinden bu yana hayata geçirdiği politikalarda kadınla erkeği eşit görmeyen, kadının yerini evde tanımlayan bir yaklaşım hâkimdir. 12 Eylül Referandumu'yla Anayasa'ya, engelliler ve çocuklar yanında kadınların da koruma altına alınmasına dair bir madde eklenmiştir. Bu madde, kadınların eşit haklarla donanması gereken yurttaşlar olmak yerine 'korunası

varlıklar' olduğu ve 'erkeğin dengi olmadığı' kabulünü yansıtmakta ve pekiştirmektedir. Bu madde gelecekte, kadınların bazı haklarının onları 'korumak' bahane edile-

rek sınırlandırılabilmesine zemin oluşturmaktadır. Din toplumsal yaşamda giderek daha fazla belirleyici kılınmakta, kadınların toplumsal yaşama katılımları, eğitim hakkına ulaşmaları ve çalışma yaşamına girmeleri, dinin ve geleneksel değerlerin izin verdiği sınırlara çekilmeye çalışılmaktadır. Örneğin, Milli Eğitim Şurası'nda kız ve erkek öğrencilerin ayrı okullarda eğitim alması gündem edilmektedir. AKP tarafından şekillendirilen yargı kurullarında, 'iş yükünü hafifletmek' bahanesiyle, kadının tecavüzcüsüyle evlendirilmesi önerilebilmektedir. Çalışma yaşamında, güvencesizlik ve örgütsüzlük anlamına gelen esnek ve yarı-zamanlı çalışmanın yaygınlaşması hatta en yaygın çalışma biçimi haline getirilmesi hedeflenmektedir.

Tüm bunlar, cumhuriyet tarihi boyunca kadınların elde ettikleri hak ve kazanımların kaybı anlamına gelmektedir. Böylesi politikalar hayata geçirilirken, kadınların aile içinde şiddet görmelerinin bazı polisiye tedbirlerle engellenmesi mümkün olmadığı gibi, samimi bir yaklaşım da değildir.

AKP eliyle oluşturulan gerici ve piyasacı toplumsal yapıda, kadının özgürleşmesi mümkün değildir. Bundan sonra elde edilecek her kazanım, verilecek örgütlü mücadele ile mümkün olabilecektir.

Kadın işçilerin yasal hakları

Gebe, yeni doğum yapmış ve emziren işçilerin çalışma koşulları

İş Kanunu'na göre, hekim raporu ile gerekli görüldüğü takdirde, gebe işçi, ücretinden herhangi bir kesinti yapılmaksızın daha hafif işlerde çalıştırılır.

Süt izni

Kadın işçilere bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için günde toplam bir buçuk saat süt izni verilir. Bu sürenin hangi saatler arasında ve kaç bölünerek kullanılacağını işçi kendisi belirler. Kadın memura, çocuğunu emzirmesi için doğum sonrası analık izni süresinin bitim tarihinden itibaren ilk altı ayda günde üç saat, ikinci altı ayda günde bir buçuk saat süt izni verilir. Süt izninin hangi saatler arasında ve günde kaç kez kullanılacağı hususunda, kadın memurun tercihi esastır.

Doğum izni

Kadın işçi ve memurlara; doğumdan önce sekiz, doğumdan sonra sekiz hafta olmak üzere toplam onaltı hafta süreyle analık izni verilir.

Doğum yapan memurun gece nöbeti

Kadın memurlara; tabip raporunda belirtilmesi hâlinde gebeliğin yirmi dördüncü haftasından önce ve her halde gebeliğin yirmi dördüncü haftasından itibaren ve doğumdan sonraki bir yıl süreyle gece nöbeti ve gece vardiyası görevi verilemeyecektir.

Kreş açma yükümlülüğü

150'den çok kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde, 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması ve bakılması, emziren işçilerin çocuklarını emzirmeleri için işveren tarafından, çalışma yerlerinden ayrı ve işyerine yakın bir kreş (yurt) açılması zorunludur. Evlilikle işten ayrılma durumunda kıdem tazminatı Yasal düzenleme gereği; kadın işçilerin evlilik nedeni ile işten ayrılması durumunda, çalışma süresinin gerektirdiği kıdem tazminatı ödenmektedir.

Gece çalıştırma

"Gece Çalıştırma Yasağı" başlıklı 73'ncü maddede, sanayiye ait işlerde 18 yaşını doldurmamış çocuk ve genç işçilerin gece çalıştırılmasının yasak olduğu; kadınların gece postalarında çalıştırılmalarının ise bir yönetmelikle düzenleneceği belirtilmektedir.

TARTIŞMA SORULARI

1. Kadınlar ilk ne zaman 'eşit yurttaş' oldu?
2. Kreş hakkı neden vazgeçilmezdir?
3. 'Hakkını alan' değil, 'yardım alan'a dönüşüyoruz! Yardım kuyruklarında neden hep kadınlar var?
4. Nasıl bir çalışma yaşamı kadını özgürleştirir?
5. Annelik 'en doğal' süreçken, kapitalizm koşullarında annelik kadınlar için nasıl koşullar doğuruyor?
6. AKP iktidarında kadına karşı şiddetin yüzde 1400 artması tesadüf mü?
7. Kadınların yaşadıkları sorunlar bugün sosyalizm mücadelesi açısından bakıldığında bir dezavantaj mı yaratıyor? Kadınların mücadele etmesinin sosyalizm mücadelesi açısından yaratacağı ek olanaklar var mıdır?
8. Sosyalist hareket kadınlar olmaksızın toplumsallaşabilir mi?

OKUMA ÖNERİLERİ

Metin:

Bir Kadın İşçinin Gençliği - Adelheid Popp
Ben İşçiyim - Zehra Kosova
Iraklı kadınların Anlatılmayan Öyküsü - Nadjie Sadig Al Ali
Kızıl Feministler - Emel Akal
Akıntıya Karşı Behice Boran - Güzella Bayındır
Ailenin Özel Mülkiyetin Devletin Kökeni - Engels
Ana - Maksim Gorki
Karakalpak Kızı - Tulepbergen Kaipbergenov
Nazi İşgalinde Sovyet Kadınlar - Svetlana Aleksiyevic
Sevgi Soysal'ın tüm eserleri

Film:

Persepolis (Marjane Satrapi ve Vincent Perronaud)
Zengin Mutfağı
İlk Öğretmen (Öğretmen Duyuşen)

